

Виктор Лазић

ГРЕНЛАНД

ЗАЛЕЂЕНО СРЦЕ ПЛАНЕТЕ

Copyright © 2025, Виктор Лазић
Copyright © овог издања 2025, ЛАГУНА

*Својим врлим ѿрецима Драгици и Живојину
и свима онима који су ѿсѣиѣли мноѿо у живојѣу
уѣркос немилосрдним околносѣима*

Садржај

Увод: Како сам доспео на Гренланд	11
---	----

I

Пољубац југа на северу

Зашто се на Гренланду љуби носом (Градић Насарсуак).	23
Не продајемо се Трампу и нисмо Ескимима! (Градић Насарсуак).	33
Жедних нема, глад је друга прича (Шетња брдима у околини Насарсуака)	44
Масовни туризам на Гренланду... сам ја! (Касијарсук, викиншко насеље)	52
Како су Викинзи на Гренланду примили хришћанство (Касијарсук, викиншко насеље)	61
На путу краљева (Игалику)	68
Викиншка епархија (Игалику)	78
Сан на планини (Планински венац изнад Игаликуа) .	86
Неухватљива аурора бореалис (Ускрс на Гренланду) .	92

Између рудника, фјорда и океана (Градић Нарсак) . . .	99
Живот у рукама жене (Музеј у Нарсаку)	104
Рударева прича (Градић Нарсак)	115
Ледена раскош (Пловидба до глечера у близини Нарсака).	123
Заљућени интернет (Град Какортон)	135
Ескимима нису Ескимима! (Град Какортон)	144
Два лица Какортона	149

II

Ледена пловидба

Челична леди од две хиљаде тона	159
Арсук, град дивљине и пловидба космосом	167
Малена насеља – душа океана (Памијут и Кекетарсуатсијат).	175
Рибарске недаће и бетонирана будућност (Престоница Нуук).	187
Гренланд „за понети“ – у филателистичкој радњи (Престоница Нуук).	194
Научи гренландски да те све фоке света разумеју (Престоница Нуук).	198
Боршч од фокетине и ескимски пољубац (Локални музеј Нуука).	208
Кад дођеш у било који... музеј (Гренландски народни музеј и архив, Нуук).	222
Гренландске мумије (Гренландски народни музеј и архив, Нуук).	237
Фоке наше насушне (Престоница Нуук)	242
Уздуж и попреко Нуука (Културни центар Катук, Народна библиотека, Музеј уметности, Мала и Велика Марлена)	251

Заборављени предео (Пловидба на север, градићи Маниитсок и Кангаамијут).	266
Лов у градићу Сисимјуту	277
Хаскији који живот значе (Град Сисимјут)	284
У граду паукова (Насеље Аасијат)	294
Санте мяса међу сантама леда	299

III

У царству ледених брегова и белих медведа

У пијаној лађи (Град Илулисат)	309
Потмули говор леда (Град Илулисат, Сермермијут, фјорд Илулисат).	314
Црква вредна две стотине корита китовог уља (Град Илулисат).	323
Ескимски пољубац са спомеником (Историјски музеј Илулисата)	333
Уметнички музеј Илулисата	341
Царство гренландских чудовишта (Град Илулисат)	349
Пипи Дуга Чарапа (Острво Диско, Кекетарсуак)	359
Бели медведи су црни! (Острво Диско, Кекетерсуак, Галерија Куаннит)	367
Уметнички гребени прошлости (Острво Диско, Музеј Кекетарсуака)	379
Водич кроз чуда ботанике (Острво Диско)	388
Ко преживи санте, причаће (Ледени брегови Илулисата)	401
Авион мало већи од путника (Лет изнад гренландске ледене плоче, Илулисат).	408
Чаша фокине крви и љубав на инуитски начин (Пловидба до Окаатуста)	422

Пловидба по огромној чинији пуној леда (Пловидба ка глечеру Еки)	440
Пред леденим Кинеским зидом (На глечеру Еки) . . .	447
Пловидба међу леденим катедралама (Глечер Еки, повратак у Илулисат)	457
Растанак са леденим бреговима (Илулисат)	463

IV

Одисеја до Београда

Авион никако да полети (Кангерлуссуак)	475
Хиљадугодишњи дом соколова (Кангерлуссуак) . . .	481
Млада девојка на голом камену (Кангерлуссуак) . . .	488
Књишки мољац и царство леда у српској штампи (Кангерлуссуак)	497
Будућа удовица поларног истраживача (Кангерлуссуак)	513
Историјски подаци у леду (Кангерлуссуак)	521
Поезија као молитва	533

Поговор: Коцка леда у чаши вискија за Бога (књижевник Милош Јанковић)	541
---	-----

Захвалност.	545
------------------------------	-----

О аутору.	549
----------------------------	-----

Увод:

Како сам доспео на Гренланд

Изненадан зов за Гренландом осетио сам током летњег путовања по југу Европе – Италији, Сан Марину, Шпанији, Андори... Био је то тих али јасан призив, склупчан у неком дубоком нивоу подсвесног, који се, ево, пробудио, исправио, протегао и затражио своје.

Дане сам проводио на летњем медитеранском сунцу, обилазећи знаменитости, а предвечерја страсно трошио на истраживања како да организујем поход у вечну зиму.

Као што то обично бива, праве жеље нађу прави начин. Није било потребно да се дуго распитујем, појавио се пријатељ који има пријатеља чији рођак ускоро путује на Гренланд због научних истраживања и може да ми помогне да летујем на сантама леда. Он је Скандинавац, геолог; путује сам, као изасланик једне нафтне компаније. Надају се да ће открити велика налазишта црног злата, али за сада немају успеха.

Геолог је наговестио да ће му пријати друштво и радо ће провести неколико дана са мном. Када је чуо да сам писац, замолио ме је да му не помињем име, па сам то уважио.

Испоставило се да сам са југа Европе морао хитно да отпутујем у Хамбург како бих за Музеј књиге и путовања

Удружења *Аглијаџ* организовао транспорт драгоценог легата некадашњег саветника хамбуршког градоначелника и личног пријатеља Гинтера Граса, Карла Хајнца Гросмана. За два дана сам привео крају утовар неколико тона књига. Једну публикацију о Арктику сам задржао да је одмах прочитам. Гросманова вредна библиотека је већ путовала за Београд док сам ја, опружен у кревету хостела, листао монографију са сликама ледених санти и глечера. У соби је било језиво хладно, као да сам већ на Гренланду. Тако је пала коначна одлука да се упутим на ово острво, заједно са прехладом коју сам у тој соби навукао.

Према препоруци свог новог пријатеља геолога, резервисао сам лет за Гренланд већ за неколико дана, и то право из Хамбурга, преко Рејкјавика. Са собом сам имао само летњу одећу, а сви знају да није препоручљиво у шортсу и мајици кратких рукава обилазити станишта белих медведа.

Када је одећа у питању, спадам у размажене мушкарце: никад је нисам куповао, то су за мене радиле мајка, тетка или девојка. Сва моја пажња увек је била окренута књигама, путовањима и другим пословима, а одласке у тржне центре одувек занемарујем.

Но, куцнуо је час за нову и релативно непознату авантуру – куповину одеће за екстремну хладноћу. Упутио сам се у центар града и нашао неколико специјализованих продавница зимске опреме. Провео сам ту више сати, несигуран у своје изборе и збуњен количином робе и информација. Већи део продавница сам фотографисао и слике послао у Београд, родитељима и пријатељима, како би ми отуд помогли да одаберем оно што ће ми заиста бити потребно. Хамбуршким продавачицама је било симпатично моје несналажење, па су ми одржале прави мали курс о зимској одећи и обући. Тада нисам могао да претпоставим колико ће ми неке од тих лекција бити драгоцене у борби са поларном хладноћом.

Гренланд је једно од најизолованијих места на планети. Данци су његове границе затворили још 1776. године – пре безмало два и по века. Ту су могли да бораве само представници власти, радници колонијалних компанија, њихове породице и ретки научници који би добили посебну дозволу. Тако је било све до 1953. године, што је условило да је контакт мештана са странцима био минималан. Зато је много тога остало аутентично, сачувано од разних утицаја.

Гренланд још увек није потпуно отворен према свету, пре свега, због лоше инфраструктуре. Свестан сам да сам један од ретких људи нашег поднебља који је решио да га по сваку цену обиђе. Зато осећам нарочиту одговорност да сведочење о Гренланду, пред великим променама које ће утицати на цео свет, пренесем на прави начин.

Морао сам да досегнем равнотежу између жеље да књига буде што занимљивија и потребе да пре свега буде аутентичан и квалитетан траг једног путовања у ледену „земљу људи“ (Kalaallit Nunaat). Сигуран сам да ће убрзо ниво гренландске аутономије бити изједначен са правима независне државе, а верујем да ће се догодити и званично проглашење независности.

Када сам кренуо ка Гренланду, та огромна ледена пуштопољина мало коме је била занимљива. Непосредно пред моје полетање ка градићу Нарсарсуак, Доналд Трамп је први пут испољио интересовање за ово острво, са жељом да га купи од Данске, а сада, након пет година, управо када књига излази из штампе, догађа се прави *дежа ви* – поново је председник Сједињених Америчких Држава потенцијални купац Гренланда, који, уосталом, нико и не продаје!

Ова књига дотиче актуелне догађаје колико је то неопходно, јер они јој нису ни повод ни узрок. Напротив, посвећена је важнијим, вечним темама – невиђеној лепоти ледених громада крај срдитог узбурканог мора, а надасве

култури и душевности срчаних, „истинских људи“. Реч *Инуит* управо то значи – истински човек.

Током путовања сам стекао утисак да ће геостратешки значај Арктика порасти до неслућених размера. Војне базе за контролу пола планете, пре свега, Русије, севера Европе и Америке, само су делић тог комплексног мозаика.

„Американци су већ преузели Гренланд, премда то још није озваничено. Од Другог светског рата они никада нису отишли. Понекад нам се чини да се триста година колонијалне власти наставља унедоглед“, вајка се моја пријатељица, Инуићанка Улуннгуак.

Од ње сам сазнао да је недавно научник Насе Чад Грин сасвим случајно, испод дебелих наслага леда, открио остатке тајне војне базе из времена хладног рата. Снимао је ледени покривач радаром, када је на дубини од тридесет метара уочио обресе непознате грађевинске структуре. Теоретичари завере би вероватно окривили ванземаљце за изградњу базе у овако неприступачном пределу, али је истина била много једноставнија. Наиме, САД и Данска су 1951. године потписале споразум о одбрани Гренланда, што је омогућило америчким трупам да претворе ово острво у велико НАТО утврђење за надгледање северног Атлантика. Већ 1959. године започињу изградњу тајног града испод леда, са двадесет и једним подземним тунелом укупне дужине три километра. Одатле је, у случају светског сукоба, планирано испаливање нуклеарних бојевих глава. База је затворена 1967. године и до Гриновог открића њено постојање није било познато јавности. То говори колико мало знамо не само о прошлости већ и о садашњем тренутку.

Двадесет важних сировина (међу којима су многе, попут графита, кључне за производњу електричних аутомобила) пронађено је у дубинама ледене пустиње, која и данас крије велике залихе титанијума, уранијума, волфрама... Без ових сировина модерни свет стаје, а сада Америку, као и

већи део планете, њима снабдевају Кина и Русија. Гренланд може Америци да обезбеди ресурсе за нормално функционисање државе, што је главни предуслов за независност и моћ. Модерне индустрије су у великој мери оријентисане на свемирска истраживања, са надом да ће се ресурси у будућности обезбеђивати са других планета. Држава која то прва достигне биће доминантна у свим сегментима живота на Земљи. Такмичење је почело, а са њим и трка у отимању земаљских ресурса који могу обезбедити развој свемирских технологија. Гренланд је, заправо, у епицентру свемирске трке. Можда је зато Трамп изјавио: „Морамо да поседујемо Гренланд. Није питање да ли можемо без њега. Не можемо.“

Гренланд на мапи изгледа удаљен од остатка света, као огроман иглу у леденом беспућу, али није тако. Смештен између Северне Америке и Европе, Гренланд је савршено позициониран – за будућност. Трговачке руте преко Арктика су тренутно неекономичне због велике количине леда који је претња бродовима, али са глобалним загревањем то ће се променити. Најкраћа рута између Европе, Азије и Америке заправо је северна рута, која пролази крај обала овог острва.

Због климатских промена вероватно ће се сав лед отопити, а ледени покривач преобразити у највећу цветну ливаду на свету. Тада ће нагнати људи из свих крајева, а научници ће открити невиђено благо, које сада чами испод леда, па ће се отворити на стотине рудника... Колико је то богатство, може да се замисли тек уколико се има у виду да је реч о територији великој попут двадесет три Србије, по којој је, рецимо, расуто становништво Ваљева, и то само његовог ужег градског језгра.

Гренланд обилује ледом, али не и људима. На највећем острву на свету на седам километара квадратних долази тек један човек, тако да би, у случају независности, они били

најређе насељена држава на свету, док би по величини територије били у самом врху, на дванаестом месту. Ретко је где на планети насељеност по квадратном километру тако мала као овде.

Ово острво је много веће него што то просечан путник замишља. Да би се стигло од крајњег севера до крајњег југа Гренланда, треба прећи чак 2670, а од истока до запада 1050 километара. Лондон и Москва су за скоро хиљаду километара ближи Београду него што је раздаљина између два насеља на крајевима Гренланда. Занимљиво је што највиша планина на Гренланду досеже 3700 метара – скоро као два Копаоника (2017 м) или Копаоник са три и по Авале (511 м) на себи.

Све наведено ће неминовно довести до тога да Гренланд, садашња периферија, постане средиште догађања. Промена лебди у ваздуху, она је опипљива и извесна, само је неизвесна брзина којом ће се одиграти – хоће ли до ње доћи за пет, десет или педесет година... Нико не може поуздано да предвиди каква ће то земља бити, али једно је сигурно: неће бити оваква какву сам је ја видео и доживео.

Малобројни путници који посећују Гренланд као да немају довољно времена, воље или могућности да га дубље упознају. Догађало ми се да, када тражим информације о важним местима и музејима које сам посетио – на интернету на ту тему не нађем ни једну једину реченицу. О Гренланду мало знамо, па како је наше знање оскудно, убеђени смо да тамо ничега и нема. Ова књига показује његово другачије лице, као и дубину незнања у којем сам, признајем, и ја задовољно ронио, све док на ово острво нисам крочио. Мало сам био међу научним светом, мало међу туристима, а већим делом са мештанима и фокама, са леденим морем са једне стране, и леденим покривачем са друге.

Гренланд ме је на свој начин обогатио, а то благо сам похранио на овим страницама. Свако путовање је

вишеструко: путује се пределима, али и сопственим бићем, које тиме све боље упознајемо. Више него у претходним књигама, у овој сам покушао да прикажем свој унутрашњи свет у додиру са спољашњим. Сваки сусрет са људима сам описао, али тешко је описати сваки дан проведен у потпуном миру и тишини. Волим спокој. Највећа духовна задовољства доживео сам у тим тренуцима. Уживао сам, јер ми је потпуни мир већ дуже времена био насушно потребан, а на Гренланду га је много више него што би стало у десетине оваквих књига.

Нема интернета, телефона, телевизора, ни радија. Ликови родбине и пријатеља у сећању ми изгледају далеко и страно. Помирио сам се са чињеницом да сам сâм, да ми је добро, да баш тако треба да буде. Било је дана када нисам испустио ни један једини глас, па ми је било тешко када је коначно требало да проговорим. Одвикао сам се од разговора! Уснени мишићи су ми ослабили, па су, кад их покренем, речи звучале рогобатно, другачије него у мислима.

Усамљеност је путнику драгоцен пратилац. Боравити на броду који плови Арктиком, шетати по пределима иза којих се простиру хиљаде и хиљаде километара белог беспућа, обилазити скоро напуштене насеобине чији житељи ретко излазе из кућа (срећни што имају превоз бар једном недељно током кратког лета) – све то боји нарочитим својствима стање усамљености. Толика изолација, у мом случају, често је бивала прожета сећањима на Србију.

Људе нисам сусретао на сваком кораку, премда је могуће да се читаоцу тако учини, због многобројних сусрета које ћу описати. Од свих саговорника скупа добио сам златан кључ за разумевање Гренланда, иако су то махом била краткотрајна и спорадична дружења, отварање душе покатакд тек на неколико тренутака али до неслућених дубина – да бисмо затим упловили свако у свој свет, и ту остајали сатима, данима, недељама.

У мом свету је – Србија. У њиховом – синоним за Србију сам ја. Када ме упознају, за њих нисам – Виктор Лазиф, писац, баштиник народног блага и градитељ замка књига у отаџбини, већ најпросто први човек којег виде својим очима из једне далеке, непознате земље о којој баш ништа не знају. Зато и осећам велику одговорност, јер знам да ће утисак који оставим неминовно везати за целу нашу земљу, и чак ће га преносити другима. То је тако у већини земаља ван „туристичког радара“, и толико је наглашено да сам на путовањима једино лагао одакле сам када бих из неког разлога био груб или проценио да нисам био довољно уљудан, па ми је тешко падала помисао да се такво моје понашање веже за целу Србију. С друге стране, када су ми, због безбедности, у неким афричким земљама препоручивали да се представљам као Рус или Пољак, чак и када ми је живот само због тога што сам Србин могао бити угрожен, нипошто нисам хтео лажно да се представљам.* Ако због тога ко сам морам да страдам, никада не бих пожелео да то страдање избегнем.

С ким год сам започео разговор, следило је питање одакле сам, ако не у првој, онда у другој реченици. Та припадност је веома важна за безмало све људе које на путовањима сусрећем – као да дефинише кога су то срели. Уз државу из које долазим, још их занимају моја породица и професија (баш тим редоследом). У мом случају све је дубоко везано за Србију, јер сам, кроз дугу породичну традицију, почаствован да будем чувар културног блага у новом миленијуму.

Широм Земљиног шара људи веома мало знају о Србији, па ме често штошта запиткују, желећи да им о нашој земљи подробније говорим. На Гренланду су нарочито често

* На пример, у Сомалији, где су исламски фундаменталисти још увек нарочито вољни да се невином Србину свете за жртве Сребренице, иако сам ја у време тих догађаја био десетогодишњак.

желели да чују шта све производимо, које биљке узгајамо, шта највише извозимо у свет, да ли имамо море и планине, фоке и китове, каква су нам лета и зиме, да ли имамо много зеленила и река, колико зарађујемо и колике су плате и станарина у граду у којем живим. На нека питања нисам знао одговор, покаткад бих се због тога постидео, а опет, на друга сам одговарао глатко, али би ме ипак збунили, јер ко би очекивао такву знатижељу на крају света... У многим другим државама су ме нарочито често запиткивали о ратовима, Косову и Милошевићу, али, хвала Богу, то случајне пролазнике на које наилазим све мање занима.*

Када Гренланђани међусобно разговарају, често бих чуо како уместо мог имена кажу – „онај Србин“. Осећање припадности Србији свакако се због свега овога појачавало, иако сам своју земљу увек доживљавао као – коцкицу у мозаику света.

На Гренланду скоро нико не говори енглески језик, чак ни скромно. Инуити (Ескимии) у школи као други језик уче дански, а као трећи енглески, што значи да док до њега дођу, учење им већ дојади. Обично се комуникација своди на неколико кључних речи, док значења осталих наслућујем. Разговарамо мешавином данског и енглеског, захваљујући експресивној гестикулацији и изразима лица, али и уз коришћење аутоматског програма за превођење који сам инсталирао на телефону. Често понављамо реченице, каткад и по пет-шест пута, док не схватимо шта ко жели да каже. Све то не ремети суштину и дубину порука, које у потпуности схватам и чије делове овде преносим не

* Често сам бивао жртва предрасуда о Србији. Догађало ми се, на пример, у неким другим крајевима света, да чим чују „Србија“, узвикну: „Милошевић!“, па ме због њега, кога сматрају херојем, чашићавају и радују се што ме виде. Неки други људи нису презали да ме због Милошевића нападну, готово плуну у лице. И једно и друго ми је падало подједнако тешко.

оптерећујући сам дијалог тежином комуникације која је била свакодневна.

Као и свако огромно пространство, и ово краси несагледивост бескраја. Баш због тога постоји велика празнина. Путовања су тешка, комуникација је компликована, све захтева велике напоре, а догађаји су прилично разуђени и зависе, пре свега, од сопствене перспективе. Свестан сам да је мој доживљај аутентичан понајвише због искустава која носим са свих страна света, а која су на Гренланду дошла до изражаја. Зато би се могло рећи: Гренланд је много више него што је то у овој књизи описано, Гренланд је много мање него што ћете овде прочитати. Ко се упути на Гренланд, требало би да иде широм отворене душе, али без великих очекивања.

Све што је у овој књизи описано заиста се догодило, премда су, из књижевних или личних разлога, неке сцене ублажене или пак истакнуте, а поједини догађаји комбиновани и спајани у једну причу. Нека имена су промењена, због заштите приватности, а покаткад и зато што, напросто, нисам забележио како се ти људи зову. Лична имена у већини сусрета нису била примарна, јер смо претпостављали да се никада више нећемо срести, а ја у том тренутку нисам знао да ће ти пролазници кроз мој живот завршити као јунаци овог дела, па су се имена углавном изгубила у сећању, док је суштина остала као печат на души.

Свако моје путовање добија смисао тек када га поделим са другима. То ми даје снагу и чини чак и најтеже тренутке вредним муке. Зато вам предајем ове текстове на читање, са надом да ћете уживати у арктичким догодовштинама, да ћете памтити људе великих душа које сам сусретао и да ће вам понека фока или бели медвед остати у срцу и након што склопите корице.

Виктор Лазић

I

Пољубац југа на северу

*Када с'ишинеће тако далеко да више не можеће да
начиниће ни један једини корак, превалили с'ће шек
пола ууша за који с'ће с'особни.*

Инуитска пословица

Зашто се на Гренланду љуби носом (Градић Насарсуак)

„Природно је да се љубави не стаје на пут“, кажу ми Олаф и његова супруга Гита, док ме обучавају како да се љубим на гренландски начин. Ако се случајно у овој поларној земљи заљубим, морам да познајем локални бонтон и како да се партнер пољуби, или боље рећи – омирише! Своје лице требало би да приближим образу или врату своје драге са великом нежношћу и топлином, што је нарочито важно када температура склизне далеко испод нуле, а затим да дубоко, што је дубље могуће, удахнем, притом трљајући нос о нос или о њен образ или врат. Можда тај јединствени пољубац на планети има везе са догревањем: на екстремно ниским температурама трљање носева поспешује циркулацију, те се тако загрева тај најистакнутији део лица, склон промрзлинама.

„Мешовити бракови са Данцима на Гренланду су чести. Томе би се мало ко зачудио, а још би се мање нека породица томе успротивила“, прича ми мешовити брачни пар, први људи које сам овде упознао, одмах по слетању у градић Насарсуак.

Два милиона сто шездесет и шест хиљада квадратних километара простора, или боље рећи леда и снега, са мање

од шездесет хиљада људи – то је Гренланд, земља супротности!* Огроман је, а све на њему, или у поређењу са њим, мало је и незнатно.

Широм бескрајног простора расуто је мноштво сићушних аеродрома који могу да приме само мајушне авионе.

Зато „веће“ авионе овде дочекује читава флота авиончића и хеликоптерчића, који потом путнике превозе по целом Гренланду – уколико то дозволе временски услови. Мало је места на планети на којима се цео живот, а посебно „неодложне“ обавезе помно усклађују са ђудима ветрова и падавина.

„Уколико време буде лоше, лет ће бити одложен можда и на недељу дана, ако не и потпуно отказан“, упозорили су ме када сам хтео да купим авионску карту. Па како онда да било шта планирам?!

У авиону је, осим за мене и још неколико путника, преостало места таман за пилота и мој руксак. Да сам имао још једну хемијску оловку, морао бих да је се решим. Касније су ми чак рекли да конзерва у којој сам скврчен прелетео море и ледени гренландски покривач спада у веће ваздухоплове.**

Из небеског плаветнила продиремо кроз густ облак, да би јак звук напрегнутих авионских пропелера најавио чаробну капију магле. Пред нама израња друга планета, осми континент: планински снежни врхови, зелени фјордови и сиво-тамнозелено тло.

Улетели смо у бајковит предео: са неба је деловало као да на голе врлети и снежне долине људска нога није крочила.

Овде је све близу и далеко: пространство релативизује даљине. Ако вам је било шта потребно, обично је то

* Површина Гренланда је, према подацима из 2000. године, 2.166.086 квадратних километара – 410.449 је углавном слободно од леда, а 1.755.637 је под сталним леденим покривачем.

** Нови велики аеродром у главном граду Нууку значајно олакшава долазак на Гренланд. Изграђен је тек после мог одласка, званично је отворен 28. новембра 2024. године.

удаљено више стотина или чак више хиљада километара. Од места до места може се путовати само авионом, а тло је превише неприступачно и даљине огромне да би се пробијали путеви. До неких тачака стиже се хеликоптером, бродом или евентуално санкама, које често још увек вуку хаскији. Када је све близу, рецимо у једном граду, пошто простора има напретек, онда се и груписана насеља рашире, па је и та „мала раздаљина“ превелика да би се пешачило. Међутим, изградити мноштво аеродрома за много „градића“ у којима обично не живи више од неколико десетина или стотина људи, широм залеђеног пространства, није лак задатак.

„Наш градић је настао као америчка војна база“, прича ми Олаф и објашњава да је то случај и са многим другим градовима.

„Овде нико није планирао да се задржава, да се трајно настани, нити је било предвиђено да градић опстане после затварања базе, али инфраструктура коју су Американци изградили учинила је да ово место, удаљено од већине старих насеља, постане један од центара Гренланда. Пре свега је важна дугачка писта са пропратном инфраструктуром која је некада коришћена за слетање бомбардера и транспорт рањеника из Корејског рата, а сада служи за слетање ретких знатижељника...“

После шетње Насарсуаком чинило ми се као да су се људи у овој дивљини тек настанили и још се ту нису потпуно одомаћили. Дочекују ме раштркане металне зграде, заправо бродски контејнери претворени у домове и пословне просторе. У мирном месту све се заталаса када слеће авион, а онда се враћа тишина која гута редак периферни догађај као кит планктон.

Човек или возило у даљини делују као преседан или погрешка, док су зграде груписане на неколико различитих места, са тек понеким објектом који штрчи издвојен

из целине. Људи ретко излазе у бескрајни предео, који као да живи без икаквог човековог утицаја. Гренланд још увек претежно припада природи и Богу.

Тешко је замислити аеродром мањи од овог у Нарсарсу-аку: хала од шездесетак квадрата стаклом је подељена на два дела – за авионе који слећу и за оне који још нису полетели. У делу за слетање су и трака за пријем пртљага и тоалет. И туристички агенти који дочекују госте. Једном ногом сам ушао у аеродромску зграду, а другом већ изашао из ње!

Напољу завија ветар, а стјуардеса у краткој сукњици, покрај огромног багера немарно остављеног испред улаза у ваздушну луку, осмехује ми се као да је срела старог удварача.

„Добро дошао на Гренланд!“, поздрави ме, док ми това-ре пртљак у светлоцрвени комби изубијан са свих страна.

На целом острву нема много путева, једва сто педесет километара, од чега је тек шездесетак асфалтирано. Још током припрема за путовање, упозорили су ме да овде ниједна два града нису повезана путем и да на острву има више бродова него аутомобила. Зато се зачудих кад видех да је покрај аеродрома паркирано неколико возила. Спазих и локалне таблице GR.

Дански стандард је потпуно не приметан на овом делу данске територије: изненадило ме је колико су возила похабана од претеране употребе. Као да су се са околних брда скотрљала право пред аеродром.

Док у Краљевини Данској сигурносне појасеве везују чак и путници у аутобусима, па се чини да ће, од силне одговорности, почети да шкљоцају појасевима и људи који седе по парковима – на Гренланду ни возач није везао појас! Кад притисне зима, ни закон није строг. Попушта. Као и штошта друго. Гренланђани, рецимо, много воле алкохол. Храна се може купити понекад, а алкохол се у свако доба дана негде може наћи.

Видети Инуита који је претерао са чашицом је тужно, али и помало смешно, мада то није уљудно ни приметити, а камоли коментарисати. Но, једна од првих сцена коју сам видео на Гренланду била је како један припити декица покушава да уђе на брод преко неколико степеника. Чак троје рођака му је помагало у том тешком науму, безуспешно. Јадничак се приближио првом степенику и таман да закорачи, сручио се на тло и – заспао! Дуго су се упињали да га пребаце преко тих неколико степеника, са доста бриге и љубави. Искусни су то зналци, челичног стрпљења, јер дедица, као и многи други, често наилази на непремостиве препреке. Пазили су да се тако оклембешен не повреди и данули душом кад су га читавог унели у кабину. Али, не лежи враже: само што су га пустили да сам седне, опет се стропоштао. Дижи га поново!

„Доконост је алкохолу брат рођени“, рекоше ми своју народну мудрост.

Нуде ми да нешто попијем, а ја одмахујем руком јер жури да купим локалну телефонску картицу. Међутим, био је уторак, а продавачица ради само петком, тако да од куповине нема ништа... Са аеродрома су ме у журби одвезли до продавнице хране и пића, која се затвара за петнаестак минута, како бих успео да разменим нешто новца и набавим мало намирница. Мењачница не постоји, као ни банкомат, али касирка у пиљарници глуми банку - има одобрење да муштеријама подигне новац са картице, уз малу накнаду.

У том огромном пространству, продавница је сабијена на двадесетак квадратних метара. Међу рафовима који су толико претрпани да се једва може проћи, гурам се са неколико Инуита у дебелим перјаним јакнама. Како само успевају да ништа не оборе? Чини ми се да би један погрешан корак целу продавницу претворио у брдо крша и лома.

Нико не говори енглески, али срећом је власник хостела, или боље рећи металне кутије у којој сам одсео, дошао до продавнице са мном. Цена било чега на Гренланду је пет до десет пута већа него у Данској, а у Данској је обично пет до десет пута већа него у Србији. Чашица јогурта кошта пет евра, чоколадицу не можете ни сањати без десетак.

„Све што се овде може купити а да није од фоке или белог медведа“, каже ми власник хостела у полушали, „на ово острво долази најмање после три до пет сати лета. Зато немој да те чуди што је све скупо. Ако желиш нешто јефтиније да поједеш, узимај конзервирану храну и рибу, а воће заборава. Ми имамо среће, наша продавница ради чак четири сата дневно, од 10 до 14 скоро сваког дана, док се у другим местима радње обично затварају већ у подне или раде тек сваки други дан...“ Купујући прескупу храну, која очигледно неће бити много укусна, помислих како баш имам среће.

Чини се да је градић мањи и од маленог аеродрома, без градског језгра, раштркан као и сва гренландска насеља.

Вратио сам се до хостела да се мало одморим на веранди, опружен на седиштима покупљеним из разних аутомобила и комбија. Након оскудног месног оброка у кантини, у којој изгледа обедује већи део мештана, кренуо сам у шетњу. На сваком километру наилазим на понеку металну кућицу. Без икаквих украса, једноставне и пусте, склепане на брзу руку, личиле су на напуштени погон пропале фабрике.

У подножју олисталог брда мрачна метална врата просто ме маме да завирим... као у хорор филму. Испоставило се да је то улаз у закопани амерички бункер, препун мрака и ђубрета. У близини има још неколико сличних... Када ми се очи привикоше на мрак, схватих да бункер личи на велику гробницу. На зиду пише „Флеминг“, што ме је асоцирало на Џејмса Бонда.

Шетам дуж јединог асфалтног пута, кад наједном спазих металну плочу постављену на стену. Претпоставио сам да

је то спомен на неког легендарног Викинга или значајног Инуита, али сам се преварио. Меморијал је посвећен Јапанцу Наомију Уемури (1941–1984), човеку који је необично волео да са хаскијима упознаје арктичке пределе. Био је први који је саоницама савладао цео Гренланд, преваливши 2600 километара од југа до севера, а затим наставио до Северног пола. То су Инуити свакако лако могли учинити много пре 1978. године, када је одважни Јапанац извео овај подвиг, али им се није чинило значајним да се од нигде возикају до никуда. Па ипак, поштују туђи труд, а како је Уемури том приликом прошао баш овим путем, ту му је подигнут и споменик. Планина пред којом је завршио свој пут сада носи његово име.

Касније ми је власник хостела испричао како се Уемурију већ четвртог дана експедиције на Северни пол у шатор ушуњао бели медвед, појео му доста намирница и оњушио га док је укочен лежао у врећи за спавање, преко главе заптивен и престрављен. Следећег дана медвед је пожелео да још једанпут омрси своје беле брке, али га је Уемури дочекао спреман, са пиштољем, па је несрећни меда завршио и без ручка и без главе.

Бензинска пумпа крај које пролазим ради само један дан у недељи.

Испред кућа и крај пута нанизане су кости и лобање разних животиња. Најважније здање у граду је кафана *Плави лед*, уједно туристички инфо-центар. Запазих споменик од гранита који приказује Викинга Ерика Црвеног како се са коња сагиње да подигне сина Леифа да заједно јашу по тундри, док животињу за главу придржава његова супруга.

Убрзо сам се нашао испред старе америчке војне базе која је претворена у музеј. Америчке ракете претећи су уперене у посетиоце испред улаза, док су унутра нетакнуте канцеларије – као да сам ушетао у 1950. годину.

Господин Оле Гулдагер, директор музеја, одмах ми се обратио као старом пријатељу, замоливши ме да га зовем Олаф. Спремно ми је испричао историју града Нарсарсуака, који са својих сто педесет осам становника представља један од главних туристичких центара Гренланда.

„Као и остали већи (!) градови код нас, настао је 1941. године, на почетку Другог светског рата. После тачно педесет година, 1991, војна база је требало да буде срушена. Градић је, чудом, наставио да живи. Неколико мештана, поштовалаца историје, сматрало је да је зграда старе базе важна за историју и да не сме бити уништена. Удружили су се, те о свом трошку и о својој муци направили музеј“, одговорио ми је Олаф када сам га упитао чему је претходно служила најлепша зграда Нарсарсуака, црвени, приземни објект начињен од два спојена правоугаоника, са деловима авионских мотора и крила испред улаза. Зачудило ме је да овде, где становника скоро да нема, има довољно вредних руку да реновирају и одржавају ову велику зграду, има довољно разума да се сачува историјско благо.

„Овде је тешко преживети, а камоли оснивати музеј“, прича Олаф са очигледним уважавањем напора првих оснивача. „Много су недаћа претурили преко главе, а тек после низа година помоћ су добили и од државе и од независних фондација“, објашњава Олаф како је настао један од највећих и најлепших гренландских музеја, који је и даље самосталан, мада је недавно започета процедура за добијање пуне државне заштите.

„Оскудне финансије научиле су нас да будемо довиљиви, да проналазимо средства како год знамо и умемо“, прича ми Олаф, који већ неколико година управља овим комплексом. „Највећи изазов било је реновирање потпуно орунуле зграде...“

Олаф је пре двадесетак година, док је шетао обалом фјорда, угледао део камене лампе. Археолог по образовању,

одмах је препознао да се ради о делу викиншких руку, артефакту који су овде направили или донели први Викинзи, што су живели на Гренланду пре око хиљаду година. Као и сваки поштени налазач драгоцености, најпре се упитао како би му та лампа користила код куће, у Данској. Није превише фине израде, али могла би да буде стабилан држач за књиге или украс на полици...

Када је боље размислио, би му жао да само он ужива у овом драгоценом сведочанству прохујалог времена. Олафу се учинило да је ипак боље да прошета до музеја који је, уз велику муку, основало неколико мештана и да упита директора да ли је заинтересован да лампа постане део сталне поставке. Директор се одушевио, за њу је чак направио посебну полицу, а Олаф је у међувремену донирао још предмета из викиншког периода које је пронашао претходних година.

„Неке ствари треба да даш несребично, од срца. Благодети се враћају на тајанствен начин, који нисмо кадри да предвидимо“, прича узбуђено Олаф, показујући експонате у музеју чији је директор постао на иницијативу човека којем је предао све што је пронашао тумарајући обалом пре више од деценије.

Олафова супруга Гите је Инуиткиња. Она такође ради у музеју – на рецепцији и као кустос. Љубав и топлина су налик блиским цветовима који се још понегде могу видети како издијају из промрзле земље. Хладно гренландско сунце током кратког лета мами стотине разнобојних цветова да промоле своје главе из тврдог леденог тла. То даје много лепоте пустом пределу. Научници су давно пописали све њихове врсте и подврсте. Олафова супруга желела је да прочита више детаља о цвећу, о значењу које оно има за мештане, о причама које се у вези са њим испредају. Књига за којом је жудела није постојала, па се сама латила писања. Истраживала је, шетала се гренландским пољима

и разговарала са људима пуне четири године. У књигу је уткала не само сваки цветак на који је наишла већ и сваки педаљ своје душе и љубави према својој земљи. Рекла ми је како су јој, када је после четири године затворила корице свог рукописа и предала га издавачу, „сузе текле као снег који пада током најгушће мећаве“. Гренландска поређења су увек у вези са снегом, хладноћом и тврдом земљом. И Богом који не баца муње и громове, већ своје стадо посипа снежним пахуљама. Сада књига „води свој живот“, а користе је и као додатни уџбеник у школама широм овог острва.*

Прича о Гренланду је прича о „пуној празнини“, о бескрајном недокучивом пространству које се тешко може сагледати, али се може осетити у људима, једноставним и храбрим, који чине херојско дело живота, љубави и опстанка на овом тлу.

* Књижица о цвећу *Мала чуда Гренланда – водич за 50 гренландских цветова*, коју је написала Гите Линке Отосен, на стотинак страна препуна је чињеница, али и древних чудовишта, магије, легенди и емоција. Добио сам је са посветом за Музеј књиге и путовања, као и књигу о Другом светском рату на Гренланду коју је написао Олаф.